

© Jaana Pohjola

KISSOJEN VIRIKKEET JA AKTIVOINTI

Kissojen virikkeet ja aktivointi

Kissan virikkeellistäminen on tärkeää sen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Henkinen hyvinvointi on yhtä tärkeä osa eläimen hyvinvointia kuin fyysinen terveys. Varsinkin sisällä asuvien kissojen virikkeisiin on syytä panostaa, koska niillä on rajalliset mahdollisuudet lajityypilliseen metsästyskäyttäytymiseen.

Kissa on ehdoton lihansyöjä ja erittäin tehokas saalistaja. Kissa on sekä saalistaja, että saaliseläin. Se on saalisuskollinen, mikä tarkoittaa, että se pyrkii saalistamaan aina samoja saaliseläimiä. Tämä vaikeuttaa kissaa kiinnostavien lelujen löytämisessä - kissat ovat lelujenkin suhteen hyvin valikoivia.

Kissan lajityypillisiin piirteisiin kuuluu myös hämääksiaktiivisuus. Kissa on pirteimmillään aamu- ja iltahämärässä, kun taas päivällä ne usein nukkuvat.

Muihin lemmikkeihin verrattuna kissalle kolmiulotteinen tila on erityisen tärkeä elementti. Kissa ei elä lattiatasossa, vaan löytää aina korkeita paikkoja, joissa se tuntee olonsa turvallisiksi ja toisaalta pystyy seuraamaan ympäristön tapahtumia.

Hiekkalaatikokäyttäytyminen on oma erityisalueensa, joka on hyvin lajityypillistä. Muihin lemmikkeihin verrattuna kissa poikkeaa tässä suhteessa muista aika paljon.

Raapiminen ja kynsien teroittaminen ovat olennainen osa kissan käyttäytymistä. Kynsien teroittaminen on kynsien hoitamista, mutta samalla myös viestintää. Kissalla tulee olla mahdollisuus raapimiseen.

Kissa on tyyppillisesti myös mestari piilottamaan kivun, mistä johtuen kissojen kivut ovat pahastikin aliarvioituja. Älä epäröi viedä kissaa lääkäriin aina kun se käytös muuttuu äkillisesti.

Mitä hyötyä virikkeistä?

Virikkeen tavoitteena on lisätä eläimen omaehtoista aktiivisuutta ja käyttäytymisen monimuotoisuutta. Mahdollisuus monimuotoiseen käyttäytymiseen ei vielä ole virike, vaan virike on virike vasta silloin, kun eläimen käytös todella muuttuu omaehtoisesti. Monen sadan euron leikkikompleksi ei ole virike, ellei eläin itse aktivoitu sitä käyttämään.

Elinympäristön rikastamisella ja virikkeellistamisella on todettu selkeitä fysiologisia vaikutuksia eläimiin. Vaikutusten taustalla on aina omaehtoisen motorisen käyttäytymisen tai toiminnan lisääntyminen.

- Parempi muisti ja oppimiskyky: virikkeellistäminen parantaa muistin toimintaa erilaisissa oppimistehtävissä
- Anatomiset muutokset: sekä virikkeet että motorinen harjoittelu lisäävät uusien neuronien määrää, virikkeellistetyillä jysijöillä on havaittu suurempia ja painavampia aivoja, hermosolut haarautuvat enemmän, synapseja muodostuu enemmän
- Elektrofysiologiset muutokset: muutokset hippokampuksessa, tehostunut muisti

- o Kasvutekijät: solujen muodostus paranee

Välittäjäaineet: välittäjäaineiden toiminta (serotoniini, noradrenaliini, asetyylikoliini), vaikutukset mielialaan → lievittää stressiä

Viriketyypit

Ruokintavirikkeet

Kissan ruokkiminen purkkiruualla tai kuivanappuloilla poikkeaa paljon sen luontaisesta syömistavasta. Tämä saattaa olla osasy siihen, miksi jotkut kissat ovat nirsoja. Nirsojen kissojen kanssa on syytä panostaa ravitsemuksellisten tekijöiden ohella ruuan virikearvoon.

Kissan luonnolliseen metsästyskäyttäytymisketjuun kuuluu seuraavat vaiheet:

Hämärässä kissa paikallistaa saaliinsa kuulon avulla. Seuraavaksi kissa havaitsee saaliseläimen liikkeen ja hajun sekä koostumuksen ja lopulta maun. Valoisan aikaan saalis paikallistetaan liikkeen perusteella. Saaliin haju ja vastustelu ylläpitää kissan mielenkiintoa ja innostaa kissaa syömään saaliin. Kissalla on matala kynnys vaania ja korkea kynnys syödä. Tälle on selitys; luonnossa kaksi kolmesta saalistusyrityksestä epäonnistuu. Kissan on pakko säilyttää mielenkiintonsa vaanimiseen, jotta se seuraavalla kerralla saisi saalista. Toisaalta kissan on oltava varovainen syöjä, koska se saalistaa yksin.

Ruokintavirikkeet ovat parhaimmillaan sellaisia, jotka jäljittelevät osia todellisesta saalistustilanteesta. Kissan kannalta tyyppillinen ruokinta ei ole jatkuvasti esillä oleva ruoka. Vapaa ruokinta ei aktivoi kissaa, koska se ei ole luontainen tapa syödä. Aktivointia voi ruokinnan yhteydessä olla ruuan eli "saaliin" paikallistaminen eli etsiminen. Lisäksi saalistuskäyttäytymistä voi simuloida laittamalla nappuloita putkiin tai astioihin, joista kissa joutuu niitä tassullaan pyydystämään. Ruokaa voi myös heitellä, jolloin saalistusketjun hyökkäysvaihe aktivoituu. Lisäksi ruokaa voi liittää leluihin, jolloin saalistusketju voi ruoka-aikana edetä loppuun asti, mikä on kissan kannalta erittäin palkitsevaa. Ruokailuun käytettävää aikaa voi lisätä piilottamalla ruokaa tai muuttamalla ruuan koostumusta. Ruokintavirikkeiden idea on toisaalta tarjota mahdollisuuksia lajityypilliseen metsästyskäyttäytymiseen ja toisaalta pitää kissaa hyvällä tavalla kiireisenä. Jo pienillä asioilla voi vaikuttaa esim. ongelmakäytösten esiintymiseen tai nirson kissan ruokahalun lisäämiseen.

Aistivirikkeet

Kissa käyttää aistejaan saaliseläinten paikallistamiseen, viestintään ja liikkumiseen. Kissat pitävät tunnetusti ikkunapaikoista, luonto-ohjelmista sekä villasta ja fleecestä. Kissalle

kannattaa tarjota mahdollisuuksia uusiin aistikokemuksiin, jotta se säilyttää kiinnostuksensa eläinympäristöään kohtaan. Luonnossa kissan aistit ovat virittyneet, koska se on selviytymisen kannalta tärkeää. Kotikissa saattaa joskus tylsistyä ja käyttää aistejaan säästöliekillä. Uusi lepopaikka tai uusi haju saattavat aiheuttaa merkittäviä muutoksia kissan käytöksessä.

Fyysiset virikkeet

Kissa on vahvasti kolmiulotteinen eläin. Se tarvitsee korkeita paikkoja ja tasoja voidakseen hyvin. Kissa on innokas kiipeilijä, jolla tulisi olla mahdollisuuksia viettää aikaansa korkealla.

Hyvä fyysistä aktiivisuutta ylläpitävä virike on muuttuva elinympäristö. Muutos voi pienimmillään olla paperipussi lattialla, sekin riittää viihdyttämään kissaa pitkäksi aikaa. Huonekalujen paikkoja siirtelemällä tai huopia ja vilttejä virittämällä saa aikaan helposti ilmaisen virikehuoneen, jossa riittää toimintaa koko päiväksi.

Kiipeily, raapiminen ja muu omaehtoinen liikunta, esim. ulkoilu ovat perusvirikkeitä, joita kissalle kannattaa tarjota.

Sosiaaliset virikkeet

Kissa on sosiaalinen eläin. Se kiintyy omistajaansa ja sopeutuu yllättävänkin hyvin muihin kissoihin tai koiriin, kun tutustuttaminen tehdään oikealla tavalla. Positiivinen vuorovaikutus omistajan kanssa on hyvä keino tarjota kissalle sosiaalisia virikkeitä. Muut kissat ja lemmikit saattavat toimia virikkeinä, jos vuorovaikutus on positiivista ja kanssakäyminen omaehtoista. Pahimmassa tapauksessa toinen kissa taloudessa voi olla jatkuva stressin aiheuttaja.

Leikki

Leikki simuloi saalistustilannetta. Hyvä lelu on sellainen, josta kissa pitää. Leikin tulisi sisältää mahdollisimman monta osaa luontaisesta saalistusketjusta, mutten kissa voi helposti turhautua. Esimerkiksi laserosoittimia ei voi pitää sopivina leluina kissalle, koska siinä saaliin jahtaaminen ylikorostuu eikä ketju etene saaliin syömiseen asti. Osa leikeistä olisi hyvä päättää syömiseen.

Kissaa voi leikittää leluilla tai sen kanssa voi leikkiä muilla tavoilla. Moni kissa innostuu juoksemaan omistajansa perässä ympäri taloa. Toinen kissa on hyvä leikittäjä ja yleensä kissoilla on toisiinsa aktivoivia vaikutuksia. Kissat leikkivät yhdessä ja hoitavat toisiaan sekä lepäävät yhdessä - tätä kanssakäymistä on ihmisen vaikea korvata.

Kognitiiviset virikkeet

Luonnossa eläessään eläimet kohtaavat jatkuvasti haasteita, joiden ratkaisemiseen ne tarvitsevat älyä ja päättelykykyä. Kissa on älykäs eläin, mikä tulee huomioida sen käsittelyssä ja olosuhteissa. Eläminen ihmisen kanssa on kaikille eläimille kompromissi - harvalla eläimellä on ihmisen lemmikkinä täydelliset olosuhteet. Aina on kuitenkin jotain tehtävissä ja parantamisen varaa on lähes kaikilla.

Kognitiivinen virike tarkoittaa ongelmaa, joka eläimen tulee ratkaista saavuttaakseen jotain haluamaansa. Yksinkertaisimmillaan kissalle voi opettaa joitakin temppuja, mikä on palkitsevaa sekä kissan että omistajan mielestä. Kissa on helppo motivoida koulutukseen. Usein kuulee väitettävän, ettei kissaa voi lainkaan kouluttaa, koska se ei motivoidu toimimaan ihmisen kanssa. Tämä ei pidä paikkaansa. Yksi yleinen ongelma kissojen motiivoinnin suhteen on vapaa ruokinta, mikä johtaa usein siihen, ettei ruualla ole kissan silmissä mitään arvoa - sitä on koko ajan tarjolla. Kun oikea vahviste eli palkkio löytyy, kissalle voi kouluttaa mitä tahansa.

Koulutuksen perusteet

Kissalle voi kouluttaa mitä tahansa temppuja - joko tarpeellisia tai turhia. Jokaiselle kissalle suosittelen kouluttamaan vieraan ihmisen käsittelyn sietämisen sekä luoksetulon ja istumisen; näiden avulla pärjää jo pitkälle.

Operantti ehdollistuminen tarkoittaa sitä, että eläin itse aktiivisesti osallistuu koulutukseen ja kouluttaja vahvistaa haluamiaan käytöksiä, joita eläin tekee. Koska tarkoituksena on opettaa eläimelle uusia taitoja, koulutustilanteessa on tärkeää päästä tallentamaan asioita eläimen muistiin. Tämä edellyttää suuren määrän toistoja lyhyessä ajassa. Kun taito on tallentunut lyhytaikaiseen muistiin, se voi sieltä siirtyä pitkäaikaiseen muistiin, jolloin voidaan sanoa, että eläin on oppinut kyseisen asian.

Ensimmäinen askel koulutuksessa on löytää toimiva palkkio. Tämä voi olla mitä tahansa, mistä kissa pitää. Kissan pitää olla valmis tekemään melkein mitä tahansa saadakseen palkkion. Palkkioon voidaan yhdistää ns. sekundäärivahviste, eli vaikkapa naksutin. Naksuttimen tarkoituksena on merkitä oikea käytös, jonka jälkeen välittömästi seuraa varsinainen palkkio eli makupala.

Toinen askel on päättää, mitä halutaan kouluttaa. Yksinkertaiset asiat voidaan kouluttaa sellaisinaan, mutta monimutkaisemmat temput on syytä pilkkoa osiin ja tehdä pienissä palasissa eli ketjuttaa käytöksiä toisiinsa.

Kun sopiva palkkio on löydetty ja tiedetään mitä halutaan, voidaan lähteä toteuttamaan koulutusta. Hyvä koulutusessio on sellainen, jossa eläin tekee koko ajan oikein ja kouluttaja pääsee palkitsemaan oikeasta suorituksesta useita kertoja peräkkäin. Yhdellä kerralla on syytä edellyttää vain yhtä käytöstä, esim. istumista. Aluksi kissalle ei tarvitse sanoa mitään vihjesanaa kun se tekee oikein. Vihjesana, kuten "istu" lisätään vasta kun kissa osaa istua ja tarjoaa käytöstä omaehtoisesti. Kissaa ei muutenkaan kannata ohjailta koulutuksen aikana vaan yrittää mieluummin antaa sen itse päätellä mitä kouluttaja haluaa. Aivan aluksi oikeansuuntaisistakin käytöksistä kannattaa palkita. Esimerkiksi istumisen osalta aluksi kannattaa palkita kissaa siitä, että se nostaa kuonoaan ja laskee takapuoltaan. Tämä on istumisen ensimmäinen vaihe - kissa siirtää painoaan takaosalle.

Käytännön koulutus etenee niin, että eläin tekee oikean käytöksen, kouluttaja naksauttaa ja tarjoaa välittömästi palkkion. Tätä toistetaan kunnes herkut kädestä on syötetty. Lyhyitä, minuutin tai parin koulutusjaksoja voi päivän aikana olla useita. Kissa on oppinut halutun asian, kun se tarjoaa käytöstä omaehtoisesti.

Muistathan vähentää koulutusherkut kissan päivittäisestä ruoka-annoksesta, jotta se ei liho!

Jos koulutus ei jostain syystä etene, tarkista onko palkkio sellainen, mistä eläin todella pitää. Vika löytyy usein palkkion laadusta, kissa voi olla kiinnostuneempi lähiympäristön hajuista kuin palkkioista ja tällaisessa tilanteessa koulutus ei etene. Paras palkkio on sellainen, ettei kissa voi ajatellakaan mitään parempaa - liian hyvää palkkiota ei ole olemassa. Seuraavaksi kannattaa tarkistaa oma ajoitus. Jos kissan halutaan istuvan, mutta naksautetaan vahingossa toistuvasti siitä, kissa nousee takajaloilleen, se ei opi istumaan. Joskus vaadittava tehtävä voi olla kissalle liian vaikea; se ei voi onnistua, ellei se tiedä mitä kouluttaja haluaa. Sama pätee liian helppoon vaatimustasoon - kissa ei jaksaa kiinnostua liian helpoista tehtävistä toistuvasti.